

Osmanlı-Rus İlişkilerinin Tarihi Seyri

Şener Eren*

Hüseyin Vehbi İmamoğlu**

Öz

Bu çalışmada uzun yıllar hüküm süren Osmanlı Devleti ile yine hüküm sürdüğü dönemlerde büyük güç addedilen Rus İmparatorluğu'nun ilişkileri incelenmiş, bu iki güç merkezini sıklıkla savaşmaya ve bazen de barışmaya zorlayan olaylar ve olgular üzerinde durulmuştur. İki devlet arasındaki tüm bu gelişmeler müsebbiplerinin yanı sıra sonuçları üzerinden değerlendirilmiş ve bu değerlendirmede gelişmelerin kronolojik sırası gözetilmiştir. İki devlet arasındaki bunca temas ve hadise incelenip değerlendirildikten sonra varılan ilk ve genel sonuç Osmanlı tarihinin Rusya'dan bağımsız ve Rus tarihinin de Osmanlı'dan bağımsız anlatılamayacağı, bu tarih sahasının girift bir hâl aldığı çıkarımıdır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Rus İmparatorluğu, Çar I. Nikola, II. Abdülhamid

Submitted : 12.10.2022

Accepted : 17.11.2022

Doi :
<http://dx.doi.org/10.53723/cosohis.26>

Araştırma Makalesi/Research Paper

* ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5044-8001>; Öğretmen, Özel Sinop Bahçeşehir Koleji Anadolu Lisesi, Sinop, sener.eren@gmail.com

** ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7182-4627>; Doç. Dr., Sinop Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler, Sinop Programı, hvimamoglu@sinop.edu.tr

History of Ottoman-Russian Relations

Abstract

In this study, the relationships of the Russian Empire, which has been judged to the Ottoman Empire, which prevails with the Ottoman Empire, which prevailed with the Ottoman Empire, has been studied, and these two power centers are often focused on events and cases that are often forced to fight and sometimes to peace. All these developments between the two states were evaluated on the results, as well as the results of these evaluation and the chronological order of developments were observed. The first and general result is examined and evaluated between the two states and the first and general result of the Ottoman history of the Ottoman history and the Russian history cannot be described in the Ottoman without the Ottoman without the Ottoman and Russian history.

Keywords: Ottoman Empire, Russian Empire, Tsar Nicholas I, II. Abdulhamid

Giriş

Orta Çağ'ın en büyük gezgini olarak da bilinen İbn Batuta, XIV. yüzyılda Altınordu egemenliğindeki toprakları ziyaret etmiş, bu ziyaretinin ardından devrin en büyük yedi devleti arasında Altınordu'yu da zikretmiştir ve Osmanlı-Rus ilişkileri İbn Batuta'nın tanık olup kayda aldığı devrin sona ermesi ile başlamıştır (Togan, 1992: 41). Nitekim güçlü ve son Moğol devleti olan Altınordu'nun 1502'de yıkılması ile Moskova Knezliği üzerindeki baskı kalkmış ve Moğol egemenliği de son bulmuştur. Dönemin şartları göz önünde bulundurulduğunda Moğol egemenliğinde yaşayan ve bu egemenliğin baskısını hisseden başka unsurlar da vardır. Kazan ve Kırım Hanlıkları tıpkı Moskova Knezliği gibi Moğol egemenliği altındaydılar. Bu koşullar altında her birini tek bir grup olarak gösterebiliriz. Dönemin şartları dikkatle incelendiğinde Altınordu idaresi, İstanbul'u fethedip hızla yeni bir güç merkezine dönüşmekte olan Osmanlı Devleti için de tehlike oluşturmaktaydı. O dönem Osmanlı toprağı olan Moldovya, Lehistan tehlikesi ile karşı karşıyaydı ve yine 1475'ten bu yana Osmanlı toprağı sayılan Kırım da Altınordu tehlikesine karşı açıktı. Altınordu idaresi Kırım'ı istiyor, diğer taraftan da Moskova Knezliğini tehdit ediyordu ve bu şartlar altında Osmanlı-Rus yakınlaşmasının gerekçesi oluyordu (Topsakal, 2016: 34). Yakınlaşma ticari ilişkiler üzerinden yürümektedir. Cenevizlilerden beri geldiği üzere Ruslar Doğu menşeli pek çok ticari ürüne Kefe üzerinden erişmişlerdir. Aynı şekilde Kuzey menşeli ürünler de yine Kefe üzerinden diğer Osmanlı bölgelerine girmiştir. Böylelikle iki taraf arasındaki temaslar Kefe Beyliği ve Kırım Hanlığı kanalıyla sağlanmış ve gittikçe güçlenen Ruslar ilişkilerin sağlığını muhafaza etmek namına mektuplar ve elçiler yollamışlardır (Köse, 2015: 26). Osmanlı Devleti'nin aldığı vergiler ve ölen tüccarların mallarına el konulması gibi Osmanlı ticari hukukuna dayanan bazı uygulamalar, Rus tarafı için sorun arz etmiştir (BOA, C.HR, No: 6270). Bu sorunların çözümü için Osmanlı Devleti ile savaşmak o dönemin şartları göz önünde

bulundurulduğunda Ruslar için doğru bir tavır değildi. Nitekim Ruslar da bu sorunların üstesinden Osmanlı Devleti'nin bağışlayacağı kapitülasyonlarla gelebileceklerini görmüşlerdir. Fatih Sultan Mehmet'ten beri verilen imtiyazlarla gayrimüslim tüccarlar Osmanlı coğrafyasında ayrıcalıklar kazanmış, rahatlıkla ticaret yapabilmişlerdir. Knez de bu tarz imkânlar edinmek üzere Osmanlı Devleti'nin kapısını çalmıştı. Dostane ilişkiler kurmak istediğini belirttiği mektupları karşılık bulmuştur. Padişah II. Bayezid'den Rus tüccarlar için izinler alınmıştır (Turan, 1992: 236). Knez ilerleyen süreçte İstanbul'a elçiler yollamayı denemiş; ancak bu elçilerin İstanbul'a ulaşması ittifakın önüne geçmek isteyen Altınordu ve Lehistan gibi kuvvetlerce engellenmiştir. En nihayetinde Rus Elçi Pleşçeyev İstanbul'a varmış; ancak bu varış elçinin kendisine verilen direktifleri yanlış anlayıp haddini aşması ve Osmanlı Padişahını kızdırması ile sonuçlanmıştır. Osmanlı Padişahı, Rus Knezi Avrupalı kralların dengi olarak görmüyordu ve Elçi Pleşçeyev'i kabulünün ardında Knez'in bağlılığını bildirmesini bekliyordu. Her ne kadar Rus tüccarlar Kırmıly yerel otoritelerin izniyle ticarete devam edebilmişlerse de bu tüccarların sorunları tam anlamıyla çözülememiştir. Diğer taraftan hem Kırmıly Hanlığı hem de Moskova Knezliği için Lehistan tehlikesi devam ediyordu. Bu tehlike iki tarafı birbirine doğal olarak yaklaştırırken Moskova Knezliği'ni dolaylı olarak Osmanlı Devleti'nin müttefiki yapıyordu. Altınordu Devleti'nin 1502'de Kırmıly Hanı Mengli Giray'ın eliyle yıkılması üzerine Ruslar Tatar egemenliğinden ve Altınordu'ya ödedikleri büyük haraçların ekonomik yükünden kurtulmuşlardır (İnalçık, 1992: 31). Artık Ruslar için bambaşka bir dönem başlamış oluyordu. Güçlenen Rus ekonomisinin ilk icraatı, kürk ticaretini tekeline almak olmuştur. Rusların bu hamlesine karşılık Kırmıly Hanlığı da esir ticareti yapıyor; Lehistan-Litvanya, Muskovya ve Danimarka devletleri üzerine sık sık baskınlar düzenliyordu. İnalçık'ın da belirttiği üzere günümüz koşulları ile değerlendirildiğinde yanlış bulunsa da bu insan ticaretini ekonomik ve toplumsal bir tarihî olgu olarak incelemek, bahsi geçen bu esaretin Orta Çağ Avrupası'ndakinden çok farklı olduğunu hatırlatmak gerekmektedir. Sağlığında Altınordu Devleti'ni yıkarak bir devre son veren Kırmıly Hanı Mengli Giray'ın ölümü ile Kırmıly Hanlığı ve Moskova Knezliği arasındaki dostane birliktelik yerini rekabete bırakmıştır. Osmanlı Devleti ise doğuda Safevi, batıda Lehistan-Litvanya tehditleriyle uğraştığından Moskova Knezliği ile ilişkisinde gerilim istememiştir. Osmanlı-Rus ilişkileri I. Selim (1512-1520) ve Kanunî Sultan Süleyman'ın saltanatının ilk yılları boyunca bozulmamıştır. Moskova Büyük Knezi III. İvan'ın Bizans Prensesi Zoi Palaiologina ile evlenmesi, Bizans ve Moskova Knezliği arasında halef-selef ilişkisinin kurulacağı şeklinde yorumlanmış; akabinde "Moskova, Üçüncü Roma" şeklinde siyasi bir inanca dönüşmüş ve bu da Osmanlı-Rus ilişkilerini gelecek ilk etken olmuştur (Kurtaran, 2012: 216). Buna rağmen bu ilişkinin düşmanlığa evrilmesi IV. İvan'ın kendisini Altınordu İmparatorluğu'nun varisi ilan edip buna göre izlediği politikanın sonucudur.

XVIII. Yüzyıl Osmanlı-Rus İlişkileri

Osmanlı Devleti ve Rusya arasındaki diplomatik ilişkiler XV. yüzyıldan bu yana söz konusuysen XV ve XVI. yüzyıllarda ilişkilerin odağında ticaret ve savaş vardır; ancak Osmanlı-Rus ilişkilerinin ivme kazandığı yüzyıl XVIII. yüzyıldır (Yetişgin, 2007: 672). Ruslar, İstanbul ile doğrudan ilişki kurabilmek için Karlofça Antlaşması'na kadar beklemişlerdir. Öncesinde iki taraf arasındaki ilişkiler bir mübadele sistemi biçiminde

yürütölmekteydi. Bu değişimin getirdiği kısmi eşitlik Osmanlı için gerilemeye, Rusya içinse yükselişe işaret ediyordu. Aynı zamanda bu yüzyıl her iki taraf için de Batılılaşma yüzyılıydı. Bu zamana kadar Ortodoks Rusya ve Müslüman Osmanlı Devleti Avrupa'nın dışında hatta karşısındadır ve bu bağlamda Batılılaşmaya rağmen Avrupa bu iki devlet için ısınılmayan ve güven telkin etmeyen bir çevre olmuştur. Bu yüzyıl Rus tarafında Petro reformları ile başlar. Osmanlı'nın aleyhine olan Karlofça'ya ve akabinde 1700'de imzalanan İstanbul Antlaşması'na rağmen Rusya askerî manada Osmanlı ile boy ölçüşmemektedir. Nitekim bu düşünce 1711 Prut Seferi ile doğrulanmaktadır. İsveç Kralı Demirbaş Şarl, Rusların Lehistan'da hüküm sürmesini istemiyordu ve bu uğurda girdiği mücadeleyi kaybedince Osmanlı Devleti'nden yardım istemişti (Günaydın ve Coşkun, 2018: 27). Demirbaş Şarl'ın yardım talebi ve ötesinde Osmanlı'nın yakın zamanda kaybettiklerini geri alma isteği üzerine taraflar savaşa tutuşmuştur. Osmanlı ordusu Prut bataklıklarında Rus ordusunu sıkıştırmıştır. Savaş sonunda Osmanlı Karlofça ve İstanbul Antlaşması ile kaybettiği yerleri Rusya'dan geri almış ve Rusların Karadeniz'e inme hayallerini sekteye uğratmıştır (Beydilli, 2007: 360). Prut Antlaşması'na dair bir diğer önemli husus ise, bu antlaşmaya göre Rus tarafının İstanbul Antlaşması aracılığıyla kazandığı Ortodoks Hıristiyanlar üzerindeki egemenlik ve Kudüs'e yapılacak hac organizasyonu haklarını yitirmiş olmasıdır (Ortaylı, 1999: 130). Rus tarafının bu büyük kayıpları sineye çekmesi kolay olmayacaktı ve Ruslar Prut Antlaşması'nın şartlarını yerine getirmeyince yeni bir savaş çıkmıştır ki, Avrupalı devletlerin temsilcilerinin devreye girmesi ile 1713 yılında Edirne Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşma 1720'de yenilenmiş ve Rusya Hazar bölgesinden güneye inmeye başlarken Osmanlı ise, Gürcistan'da daha büyük askeri hamleler yapmaya başlamıştır. Bunun üzerine İran Mukasenâmesi imzalanmıştır. Bu belgeye göre İran toprakları Osmanlı ve Rusya arasında bölüşölmüştür (Kurtaran, 2006: 223). Söz konusu antlaşma akabinde gelişen Osmanlı-İran savaşları aralıklarla devam etmiştir. Sık ve uzun süren savaşlardan barış ve sükûnet dönemi olarak anılan Lale Devri başlamış ve bu dönem de bilindiği üzere 1730 yılında Patrona Halil İsyanı ile sona ermiştir. Osmanlı tahtına I. Mahmut otururken aynı dönemde Rus tahtına Çariçe Anna geçmiştir.

Anna, Petro'nun siyasetini devam ettirme gayreti göstermiştir. Hem Lehistan'da nüfuzunu artırmak istemiş hem de Rusların Karadeniz'e inme emellerine hizmet etmiştir. Öyle ki bu uğurda İran ile dostluk antlaşmaları kurmuş, İran'dan aldığı toprakları iade etmiştir. İran-Osmanlı savaşları da 1736 yılında bitmiş ve Osmanlı doğu sınırındaki sıkıntılarının üstesinden gelmiştir (Yüksel, 2013: 100). Padişah I. Mahmud ne doğuda ne de batıda savaşmak istemektedir ancak Avusturya-Rusya ittifakı savaşı kaçınılmaz kılmıştır. Savaşın ardında Rusya'nın tarihî emelleri ve bu emelleri gerçekleştirmeye yönelik politikaları vardır. Rusya bu uğurda Avusturya ile yakınlaşmış ve iki devlet arasında gizli antlaşmalar yapılmıştır (Uzunçarşılı, 1988: 252). Rusya bu gizli antlaşmalara güvenerek Prut ve Edirne antlaşmalarına uymamış, Lehistan'a askerî müdahalelerde bulunmuş, Azak Kalesi'ne saldırmış ve Don Nehri boyunca asker bulundurmıştır. Ruslar bir süre sonra Kırım'a da saldırmış ve Bahçesaray'ı yakıp Azak'ı alarak gerilimi tırmandırmışlardır. Bunun üzerine Osmanlı Devleti 2 Mayıs 1736'da Fransa'nın da tesiri ile Rusya'ya savaş açmış ve İran'daki kuvvetlerini Kırım'a göndermiştir (Vakanüvis Mehmet Subhî Efendi, 2007: 300). Rusya'nın gizli ortağı Avusturya da savaşa müdahil olmuş ve Eflak, İzvornik ve Banyaluka olmak üzere üç farklı koldan Osmanlı'ya

saldırmıştır. Bu savaşın neticesinde Özi Kalesi düşmüştür; Avusturya kısa süreli de olsa Niş'e girmiştir. Savaşın ilerleyen günlerinde Osmanlı ordusu Avusturya kuvvetleri karşısında galip gelmiş ve Tuna boyunca ilerleyişini sürdürmüştür. Savaşın seyri Ruslar karşısında da Osmanlı lehine değişmiştir. Osmanlı ordusu hem karada hem de denizde Rusları püskürtmüştür; Özi ve Kılburun kalelerini almıştır (Ebu Sehl Numan Efendi, 1999: 7). Osmanlı ordusu savaşın diğer cephesinde Avusturya'nın üzerine gitmeyi sürdürmüştür ve Belgrad'ı kuşatmıştır. Bu kuşatma üzerine Avusturya tarafı barış teklifinde bulunmuştur. Osmanlı Devleti Avusturya'nın tekliflerini beğenmese de Fransızların da etkisiyle kabul etmiştir. 1739'a gelindiğinde Osmanlı savaş meydanında her şekilde galip gelmiş ve Rus Çariçesi Anna Belgrad Antlaşması'nı imzalamak zorunda kalmıştır (BOA. A. DVNS. DVE. d. Nemçelü Ahidnâmesi, nr. 59/3). Bu antlaşma gerek Rusları bütün emellerinden vazgeçirmesi gerek süresiz olması bakımından Osmanlı adına bir diplomasi zaferidir.

Küçük Kaynarca Antlaşması (1774)

Rusların tarihî emellerine ulaşabilmek için yürüttüğü uzlaşmaz politikalar Osmanlı Devleti'nin çıkarları ile çelişiyor ve bu iki devlet sık sık karşı karşıya geliyordu. Rusların amacına ulaşabilmesi için Osmanlı topraklarından istifade etmesi gerekiyordu ki bu Osmanlı Devleti için kabul edilebilir bir durum değildi. Lehistan her iki ülke için de önemliydi ve Lehistan kralının ölmesi bu iki ülkeyi yine karşı karşıya getirdi. Nitekim her iki taraf da Lehistan'ın yeni kralının kendi menfaatlerine uygun hareket edecek birisi olmasını istiyorlardı. Osmanlı Devleti Lehistan'ın yeni kralının Lehler tarafından seçilmesi gerektiğini bildirerek Ruslara kıyasla daha sessiz bir tavır takınınca Rusya destekli aday kral oldu (Köse, 2006: 4). Rusların Lehistan'da nüfuzlarını artırması bekleniyordu ve nitekim Balta'ya düzenlenen Rus saldırısı üzerine Osmanlı Devleti Rusya'ya savaş açtı. Ancak bu savaş Osmanlı Devleti için pahalıya mal oldu. Osmanlı donanması Çeşme'de yakılmış ve Kırım, Eflak ve Boğdan yine Rus kuvvetlerince işgal edilmişti (Beydilli, 2002: 524). Diğer taraftan Osmanlı ekonomisi iyice zora girmişti. Rusya için de durum pek iç açıcı değildi. Rus devleti de ekonomik olarak iyi durumda sayılmazdı ve içeride patlak veren ayaklanmalar onları da ateşkesle zorluyordu. Bu şartlar içerisinde Rusya, Osmanlı Devleti'ne daha önce imzalamadığı kadar ağır bir antlaşmayı imzalatmayı başardı ve mutlak üstünlüğünü kabul ettirdi (İmamoğlu, 2018: 10). Küçük Kaynarca Antlaşması'na göre Kırım dinî açıdan Osmanlı halifesine bağlı olmak şartıyla bağımsızlık kazanıyordu. Özellikle bu maddeye göre Osmanlı devleti ilk kez halkı Müslüman olan bir bölgeyi kaybediyordu. Dinyester ve Buğ arasında kalan topraklar Ruslara bırakılırken Ruslar da aldıkları yerleri iade ediyordu. Rus Hıristiyanlar kutsal yerleri diledikleri zaman ziyaret etme hakkını kazanıyordu. Diğer bir maddeye göre de Ruslar Karadeniz ve Akdeniz'de serbestçe ticaret yapabilecek, Avrupalı tüccarların sahip olduğu ayrıcalıklara sahip olacaklardı. Bunların yanı sıra Rusya İstanbul'da daimi elçilik bulundurabilecek ve dilediği yerde konsolosluklar açabilecekti. Savaş tazminatı ödemeye mahkûm edilmesi de Osmanlı için başka bir ilktir. Bu maddelere göre Karadeniz Türk gölü olmaktan çıkıyor, Osmanlı Devleti'nin egemenlik ve denetim inisiyatifine kısmi ket vuruluyordu. Küçük Kaynarca Antlaşması Osmanlı ekonomisini doğrudan sarsmış ve bunun neticesinde de dolaylı olarak iltizam çiftliklerinin kurulmasına, ayanların güçlenmesine ve akabinde de iç isyanlara sebep olmuştur. Antlaşma Osmanlı Devleti için her yönüyle ağır koşullar içermektedir.

Öyle ki Avrupalı devletler dahi Osmanlı Devleti'nin böylesine ağır şartları olan bir antlaşmayı imzalayacağını hesaplayamamıştır. Hıristiyan dünyasında Ortodoksların hamisi konumuna gelen Rusya artık papalık makamı için de tehlike arz etmekteydi (Muahedât Mecmuası, 1297: 254-275). Özellikle Osmanlı coğrafyasındaki gayrimüslimlerin Rusya güdümünde hareket etmesi ise, Avrupalı devletleri rahatsız ediyordu.

Bizans'ı Diriltmek Üzere Kurulan İttifaklar

İran'la iyi ilişkiler geliştirerek Kafkaslarda istediği koşulları oluşturan Rusya Kırım'ı da ele geçirerek hareket serbestisi kazanmıştı. Balkanlarda Avusturya ile yürütülen ittifak da Rusya'nın tarihî projelerini gerçekleştirmesine olanak sağlıyordu. Avusturya ve Rusya işbirliği ile kurulacak İstanbul merkezli yeni Bizans Devleti, Rusya'ya Karadeniz ve Akdeniz'de hareket imkânı sağlarken Balkanlar da Avusturya güdümünde olacaktı. Grek Projesi denilen bu plan (Yüksel, 2013: 100), Avrupa'da art arda yeni ittifakların yapılmasına ortam hazırlamıştır. Osmanlı Devleti'nin de bazı ittifak girişimleri olmuştur. İspanyollara bazı ticari tavizler verilmişti ve karşılığında İspanyollar Rusya ittifakına katılmayacak, gerekirse Cebelitarık Boğazı'nı Ruslara kapatacağı (Turan, 2013: 69). Rus tehlikesi ile karşı karşıya olan İsveç ile de benzer antlaşmalar yapılmıştı (Beydilli, 2001: 412). Prusya ise gerçek bir müttefik olmasa da Osmanlı Devleti'ne Rusya ve Osmanlı hakkında istihbarat sağlıyordu. Avrupalı diğer devletler bu çekişmede saflarını doğrudan belirtmeseler de Osmanlı Devleti'ni Rusya'ya savaş açması konusunda cesaretlendiriyorlardı. Osmanlı Devleti 1787 yılında Rusya'ya savaş açtı ve Rusya ile olan antlaşmaları gereği Avusturya'da Osmanlı'ya savaş ilan etti. Osmanlı kuvvetleri Rus ilerleyişini durduramasa da Avusturya'ya karşı başarılı bir şekilde mücadele etti. İngiltere'nin de teşvikiyle İsveç Rusya'ya savaş açtığını bildirdi ve böylelikle Rusya da iki cephede birden savaşmak durumunda kaldı. Osmanlı-İsveç cenahına Prusya da katılınca (BOA, Hatt-ı Hümayun, 30/1417) Avusturya için işler içinden çıkılmaz bir hâl aldı. Bu sırada Fransa'da büyük bir olay patlak verdi: Fransız İhtilali... Avusturya'da ise tüm bu gelişmelerin ortasında taht değişikliği yaşandı ve yeni imparator hem Fransız İhtilali'nin sonuçlarından hem de Prusya'nın Osmanlı'ya verdiği destekten çekindiği için savaştan çekilmeyi tercih etti. 1791'de Avusturya ve Osmanlı Devleti arasında Zıştovi Antlaşması imzalandı (Koçak, 2018: 269). Zıştovi Antlaşması'ndan sadece bir yıl sonra, 1792'de, Rusya da savaştan çekildi ve Yaş Antlaşması imzalandı (Uzunçarşılı, 1988: 585). Osmanlı Devleti'nin Rusya ve Avusturya ile savaşı, Kırım'dan Balkanlara kadar geniş bir coğrafyada vuku bulmuştur. Ancak bu savaşın etkisi en güçlü şekilde Balkanlarda hissedilmiştir. Panslavizm denilen politika Osmanlı'yı bu bölgede epey hırpalamıştır. Öyle ki aynı politika artık Avusturya için de tehlike arz etmektedir ve bu ortak sorun iki devlet arasında ittifaklar kurulmasını sağlayacaktır. Bundan sonrası için Avusturya'nın amacı Bizans'ı diriltmekten ziyade kendi varlığını koruyabilmek olacaktır.

XIX. Yüzyılda Osmanlı-Rusya İlişkileri

II. Katarina bir Alman prensinin iyi eğitim görmüş kızıydı ve bu sayede Rus Çarı III. Petro ile evlenebilmişti. III. Petro'nun sert tavırları çevresinin dikkatini çekmişti ve Çar bir

komplot ile öldürülmüş, yerine de II. Katarina çarice ilan edilmişti. II. Katarina, Büyük Petro'yu çağrıştıran hamleleri ile halkının ve yönetici sınıfın takdirini kazanmıştı; ancak bu hamleler Lehistan ve Osmanlı coğrafyasına doğru büyümeye yönelik olduğundan eski dost ve ezeli düşmanların da takibindeydi. II. Katarina "Grek Projesi"nin gerçekleşmemesi üzerine farklı politikalar üretmiştir. Alman Prenses II. Katarina Karadeniz'e ayak basarak ve Lehistan'a nüfuz ederek Çar I. Nikola'ya örnek teşkil etmiştir. Rusya özellikle Osmanlı Devleti karşısında güçlenmiş, Karadeniz'den Akdeniz'e çıkma hesaplarına başlamış ve bu cihetle İngiltere'nin Hindistan'daki menfaatlerini tehdit eder olmuştur (Kurat, 2011: 151). Bu zamana kadar Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne yönelik takındığı tavra pek de aldırış etmediği gibi zaman zaman Rusya'yı destekleyen İngiltere'nin Rusya ve Osmanlı Devleti eksenli politikaları aniden değişmiştir. İngiliz Başnazır William Pitt, Rusya'nın Osmanlı'yı bir an evvel parçalamak istediğine kanaat getirip İngiltere'nin çıkarlarının korunması için Osmanlı Devleti'nin bütünlüğünün korunmasına yönelik politikalar geliştirmiş ve icabında Rusya ile savaşılması gerektiği fikrine varmıştır (Bağçeci, 2014: 364). Oysa İngiltere'de çoğunluk bununla ilgilenmemiştir. Bu durum 1798'de Fransızlara karşı kurulan Rus-Osmanlı ittifakı kadar enteresandır. Ancak ne İngiltere bu tavrında ısrarcı olmuştur ne de Osmanlı-Rus ittifakı uzun sürmüştür. Avrupa'da siyasi ilişkiler daha önce olmadığı kadar garip bir hâl almıştır. Napolyon Mısır'ı hedef seçmiş ve eski müttefiki Osmanlı'ya bunu İngiltere'nin ticaretine sekte vurmak için yaptığını belirtmiştir (Demir, 2013: 136). Ruslar Malta'da güçlü ilişkiler kurmak ve bu adada ticaret yapıp Akdeniz'de varlık gösterebilmek için uğraşırken Fransızlar buraya da müdahale etmişler ve Rus elçiyi tutuklamışlardır. Bu koşullara göre Fransa hem Osmanlı Devleti'ni hem de Rusya'yı karşısına almıştır. İngiltere Malta'yı Ruslara teslim etmemiş ve Mısır'da Fransızlara karşı Osmanlı'yı desteklemiştir. Fransızların Mısır ile irtibatları kesilince Osmanlı ile de aralarında husumet kalmamıştır. 1805'te Fransa'ya karşı İngiltere, İsveç, Rusya ve Avusturya'dan oluşan bir koalisyon kurulmuştur. Tüm bu gelişmelerin Osmanlı Devleti'ni bağlayacağı açıktır ve Osmanlı bir yandan İngiltere ve Rusya ile bir yandan da Fransa ile yoğun diplomatik ilişkiler içine girmiştir (Kurat, 2011: 162).

1806'da Osmanlı Devleti ve Rusya birbirlerine karşı yeni bir savaşa girmişlerdir. Ruslar Tuna boylarına inme gayretindedirler. Osmanlı Devleti ise Rusları durdurmak istemektedir. Bu esnada Napolyon ile Rus Çarı'nın ilişkileri gergin bir hâl almıştır. İngiltere ise hâlâ Rusya'yı desteklemektedir. Taraflar arasındaki bu denge devletleri barışa zorlamış ve 1812'de Bükreş Antlaşması imzalanmıştır (İmamoğlu, 2018: 34).

Fransız İhtilali'nin Yansımaları ve Mısır Meselesi

Fransız İhtilali'nin etkisiyle başlayan milliyetçilik akımları Avrupalı devletler tarafından Osmanlı topraklarına da sirayet ettirilmiş ve Osmanlı topraklarında bağımsızlık isyanları başlamıştır. Bu isyanların ilki 1804'te yaşanan Sırp İsyanı'dır. 1821'de ise Yunan İsyanı başgöstermiştir. Bu isyanların şiddeti ve Osmanlı Devleti üzerindeki etkileri yüzyılın ikinci yarısında artmış ve isyancılar istediklerini büyük ölçüde dışarıdan destek görerek almıştır. Hersek ve Karadağ isyanlarında isyancılar Rusya ve Avusturya'dan yardım isterken Fransa bu isyanlara açıktan destek vermiş; Sırp Knezi Aleksandr ise gayet rahat bir şekilde Fransa'dan destek gördüklerini ifade etmiştir (İmamoğlu, 2018: 29-31). İsyanlar Osmanlı

Devleti'nin uğraştığı ciddi sorunlardı ve Avrupalı devletlerin müdahil olması Osmanlı Devleti'ni daha da güç bir duruma sokuyordu.

Fransız İhtilali ile doğrudan ilişkilendirmek doğru olmasa da Şark Meselesi'ni bambaşka bir yere sürüklemesi bakımından Kavalalı Mehmed Paşa İsyanı da bunlarla aynı kategoride değerlendirilmelidir. İsyân Mısır'da büyümüş ancak Suriye ve Filistin isyancılar tarafından işgal edilmiştir. Son olarak Mehmed Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa Konya'ya girmiş ve Osmanlı sadrazamını esir etmiştir. Sultan II. Mahmud istemeyerek de olsa Rus yardımını kabul etmiştir. Rus Donanması, İstanbul'a gelmiş ve Konya'dan sonra Kütahya'yı alan İbrahim Paşa'nın İstanbul'u zapt edip hanedana son vermesinin önünü almak üzere Büyükdere'de demirlemiştir (Gencer, 2016: 653). Bunun üzerine İngiltere ve Fransa elçilikleri aracılığıyla Sultan II. Mahmud'dan Rus donanmasını İstanbul'dan göndermesini istemiştir; ancak Sultan II. Mahmud, İbrahim Paşa tehlikesine karşılık beklediği yardımı alamayınca Rus donanmasının İstanbul'dan ayrılması geciktiği gibi Ruslar da İstanbul'daki donanmalarını takviye etmişlerdir (Kamil Paşa, 1327: 142). Fransa ve İngiltere ısrarını artırmış ancak beklenen yardımı yapmamışlardır. Bunun üzerine Osmanlı Devleti ve Rusya arasında Hünkâr İskeleyi Antlaşması yapılmıştır. Antlaşmanın en önemli maddesi, gizli madde olarak geçen ve her iki devletin gerektiği takdirde birbirine her türlü yardımda bulunacağı şeklindeki maddeydi ki bu maddeye göre Osmanlı Devleti gerekirse Çanakkale Boğazı'nı Rusya lehine kapatacaktı (Erim, 1953: 297-299). Bu antlaşma sayesinde özellikle İngiltere Osmanlı'ya dair politikalarını tekrar gözden geçirecektir.

Sinop Baskını ve Kırım Harbi

İngiltere Rusya'nın politikalarından hem endişeleniyor hem de Rusya ile ilişkilerini geliştireyordu. Çar, İngiltere ile Osmanlı'yı paylaşmak üzere anlaşabilecekleri ümidini taşıyordu. 31 Mayıs 1844'te Kraliçe'nin daveti üzerine Britanya'ya giden Çar, bu ziyareti esnasındaki görüşmelerde Lord Aberdeen'e Osmanlı hakkındaki görüşlerini açmış ve Osmanlı'dan bahsederken "ölüm yatağındaki hasta adam" olarak bahsetmiştir (Kurat, 1948: 326-327). Çar I. Nikola'nın bu ziyaretinin ardında Osmanlı mirası konusunda İngilizlerin desteğini almak vardı. Bu dönemde Fransa'da yaşanan gelişmeler hem İngilizleri hem de Rusları rahatsız etmektedir. Fransa her iki tarafla da gerilim yaşamaktadır ve Çar için bu İngiltere ile yakınlaşmanın diğer bir sebebidir. Çar I. Nikola Avrupa'da nüfuz kazanmak için Habsburglara karşı direnen Macarların üstüne gitmesi ile bazı üst düzey Macar ve Leh yöneticiler Osmanlı Devleti'ne sığınmış (Güngörmüş, 1999: 132) ve bu gelişme Osmanlı-Rus gerilimini artırmıştır. Rus tarafı bu yönetici ve askerlerin teslim edilmesini istediye de bu istekleri reddedilmiştir (Gümüş, 2010: 261). Osmanlı Sultanı'nın bu tavrı, Avrupa'da özellikle İngiltere ve ABD'de büyük yankı uyandırmıştır. İngilizler Osmanlı'ya destek olma namına Çanakkale Beşik Körfezi'ne savaş gemilerini yollayarak Çar I. Nikola'ya Osmanlı Devleti hakkındaki niyetini göstermiştir (Duran ve Köse, 2017: 301). Rusya bu gelişmeler karşısında sessiz kalmayı tercih etmiş ancak içeride savaş hazırlıklarına başlamıştı. Ruslar ani bir hücumla İstanbul ve Boğazları ele geçirmeyi tasarlıyorlardı. Bu konuda İngilizler ile anlaşılammıştı; ancak Çar, İngilizleri ikna etmek için mücadelesini sürdürmüştür. Diğer taraftan Rusya Osmanlı Devleti'ne saldırdığı takdirde Avusturya ve Prusya Ruslara karşı çıkmayacaktı. Tavrı kestirilemeyen tek devlet Fransa'ydı. İngilizlerle uzlaşmayan Fransızlar, Ruslarla uzlaşmaya dahi yanaşmıyordu.

Tüm bu hesapların içerisinde Ruslar ajanları aracılığıyla Osmanlı içerisindeki Ortodoksları kışkırtıyor; Osmanlı'yı zora sokmaya ve kendilerine de haklı gerekçeler uydurmaya çalışıyorlardı. Prens Menşikov'un İstanbul ziyareti bu kışkırtmaların en güçlüsüydü (Abdurrahman Şeref Efendi: 1985: 116). Menşikov resmen Osmanlı Ortodokslarının tek lideri gibi hareket ediyor ve Osmanlı idarecilerini tahrik ediyordu. İngiltere'deki anti-Rus siyasetinin güçlü isimlerinden İngiliz Elçi Sir Stratford'un yaklaşımları bu krizin aşılmasında etkili olmuş ve Babıâli Menşikov'un hamlelerine akıllıca karşılık vermiştir. Menşikov hatadan hataya düşerek adını "tahrikçi"ye çıkarmıştır (Poole, 1999: 174).

30 Kasım 1853'te ani bir baskınla Rus Donanması Sinop'taki Osmanlı Donanmasını imha etmiş; bunun üzerine İngiliz ve Fransız donanmaları da Osmanlı'ya destek vermek üzere Karadeniz'e girmiştir (Özcan, 1990). Fransızların ve İngilizlerin desteğini alan Osmanlı ordusu savaşı Kırım'a taşımıştır. Kırım Savaşı olarak bilinen bu olayda Osmanlı kuvvetleri Sivastopol'u ele geçirmiştir. Bu esnada Çar I. Nikola ölmüş ve yerine II. Aleksander geçmiştir. Kırım Savaşı sonunda yapılacak müzakerelerde Osmanlı, İngiltere, Fransa ve Sardonya bir tarafken Rusya diğer taraftır. Buradan hareketle Osmanlı Devleti ilk kez Avrupa Devletleri arasında sayılmıştır (Muahedât Mecmuası, 1297: 242-258). Diğer taraftan Osmanlı Devleti'nin Avrupa'ya bağımlı hâle geldiği resmîyet kazanmıştır. Müzakereler neticesinde Paris Antlaşması imzalanmış ve Rusya Karadeniz'de donanma bulundurmaktan men edilmiştir (Kurat, 1948: 351). Paris Antlaşması 1870 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. Aynı sene cereyan eden Fransa savaşını bahane eden Rusya, Karadeniz'de donanma bulundurmasını yasaklayan maddeyi tek taraflı olarak kaldırdığını bildirmiş; bununla beraber Rusya'nın İstanbul'u ele geçirme ülküsü tekrar dillendirilmeye başlanmıştır.

Sultan II. Abdülhamid Dönemi'nde Osmanlı-Rus İlişkileri

Meşrutiyet Avrupa'da hızla yayılırken Osmanlı Devleti'nin bu akımdan etkilenmemesi mümkün değildi. Osmanlı coğrafyasında özellikle gayrimüslimler ayrılıkçı hareketlerine bu kisveyi giydireyordu ve böylelikle Avrupalı devletlerin bu hadiselerle müdahil olması meşrulaştırılıyordu. Osmanlı idarecilerinin ve aydınlarının bu soruna karşılık buldukları çözüm ise, kanun önünde eşitlik ilkesiydi. Nitekim artık Müslüman ve Türk unsura dayalı yönetim yaklaşımı sürdürmek çok zordu. Sultan II. Abdülhamid'in saltanatının başlarında Balkanlarda sürekli isyanlar çıkıyor ve müzakereler çare olmuyordu. Osmanlı ile Rusya arasındaki gerilim ise iyice tırmanmış; savaşa yol açacak kararlar çıkmıştı. Londra'da düzenlenen toplantıda da Osmanlı'nın kabul edemeyeceği kararlar çıkınca sorunun çözümü için geriye tek yol olarak savaşmak kalıyordu (Ateş, 1994: 392). Ayrıca tüm şartlar Rusya'nın lehineydi ve Rusya tarihî emellerine ulaşabilmek namına Osmanlı'ya saldırdı. 93 Harbi olarak anılan bu savaşın neticesinde Osmanlı Devleti hem Balkanlarda hem de Doğu Anadolu cephesinde başarısız olmuş ve barış istemek zorunda kalmıştır. Savaşın sonunda Balkanlardan ve Doğu'dan Anadolu'ya on binlerce Müslüman/Türk ahalinin göçü gerçekleşmiştir (Şimşir, 1968: 32). Yeşilköy (Ayastefanos) Antlaşması ile Sırbistan, Romanya ve Karadağ bağımsızlık kazanırken Bosna-Hersek de özerkleştirilmiştir. Batum ve Ardahan da Ruslara bırakılmış ve Osmanlı yüklü bir savaş tazminatına mahkûm edilmiştir (Mahmud Celaleddin Paşa, 1983: 91-105). O dönem henüz Ermenistan diye bir yer yokken Ermeni Patriği Nerses Varjebeyan'ın ısrarı ile Yeşilköy Antlaşması'na

Ermenilerle ilgili maddeler konulmuştur (Nalbandian, 1963: 27). Yeşilköy Anlaşması'nın imzalanmasından bir süre sonra Berlin Konferansı toplanmış; Osmanlı Devleti İngiltere'nin desteğini alabilmek için biraz da tehditlere direnemeyerek Kıbrıs'ı İngiltere'ye bırakmıştır (Uçarol, 1978: 66). Fransa ise, Tunus'u işgal etmiş ve 1881'de Tunus resmî olarak Fransa'nın olmuştur. İngiltere ise sistematik bir şekilde Mısır'a yerleşmektedir (Alltunay Şam, 2001: 95). Doğu Rumeli'de isyan çıkmış ve idareyi alan isyancılar 1885'te Bulgaristan ile birleşmişlerdir. 1886 yılında İstanbul Antlaşması imzalanmış ve Osmanlı Devleti Doğu Rumeli'nin Bulgaristan'a bağlandığını kabul etmiştir (Ergin, 1977: 799).

1887-1919 Arası Türk-Rus İlişkileri

Rusya'nın İstanbul Elçisi Nelidov, 1887'de hazırladığı raporda İstanbul ve Boğazların ele geçirilmesi için şartların gayet uygun olduğunu ve ani bir baskınla bunun rahatlıkla başarılacağını yazmıştı. Ermeni meselesinin propagandavari aktarılışı üzerine İngiltere, donanmasını İstanbul'a göndermiş ancak Fransa ve Almanya'nın güçlü itirazları karşısında direnememiş ve donanma Malta'ya çekilmişti. Bu gelişmeler Nelidov'un projesini güçlendirmiş ancak Rusya'nın öncelikleri değiştiği için uygulanma şansı kalmamıştı. 1895'te Ruslar tüm enerjilerini Trans-Sibir demir yoluna bir başka deyişle Uzak Doğu'ya harcıyorlardı (Kurat, 1999: 139-145). Böylelikle bir süreliğine de olsa Osmanlı-Rus Boğazlar mücadelesi bitmişti. Sultan II. Abdülhamid, Rusya ile ilişkilerini belirli seviyede tutmaya çalışmış ancak Rusların Boğazları ele geçirme emellerinden ötürü Rus idarecilere güvenmemiştir. Keza İngiltere'de iktidara gelen Türk düşmanı liderlerin politikaları yüzünden İngiltere'ye de güvenememiş ve Almanya ile ittifakları değerlendirmeye almıştır (Armaoğlu, 2004: 43). 1911'de Trablusgarp Savaşı cereyan etmiş;. Bundan en fazla etkilenen ise Rusya olmuş ve Rus ekonomisi küçülmüştür. Bu gelişme Trablus'ta başarılı olamayan İtalya, savaşı Ege'ye taşımış ve Osmanlı Devleti de güvenliği için Boğazları trafiğe kapamıştır (Karakaş, 2013: 89). Rusya için sıcak denizlere inmenin önemini bir kez daha göstermiştir. Bunlar yaşanırken Balkanlar çalkalanmakta ve Balkan devletleri Osmanlı Devleti'ne karşı ittifaklar kurmaktaydı. Rusya Balkan Slavlarını koruyordu ancak özellikle Bulgarların Osmanlı'dan toprak kopartması hele İstanbul'a girmesi Rusya'nın lehine olmayacaktı. Çünkü Ruslar bu coğrafyada yeni ama güçlü bir rakip daha istemiyorlardı. Osmanlı'da yaşayan Rusların canını ve malını korumak gerekçesi ile İstanbul'a girmek üzere tüm hazırlıklarını yapmışlardı. Osmanlı, Bulgar ordusunu Çatalca önlerinde püskürtmüştü. Balkan savaşlarındaki kayıpların lojistik hatalardan kaynaklandığını fark etmiş ve bu konuda Almanlardan yardım almayı uygun görmüştü. Böylelikle Alman-Osmanlı ittifakının zemini hazırlanmıştı.

Sonuç

Rusya olası bir dünya savaşında Osmanlı ile müttefik olmak istemiyor; aksine Osmanlı topraklarını bir an evvel paylaşmak, özellikle de İstanbul ve Boğazlara sahip olmak istiyordu. Nitekim Rus idareciler bunu uzun yıllardır aleni bir şekilde dillendiriyorlardı. Keza sadece idareciler değil Rus seçkinleri için de bir an evvel zapt edilmesi gereken iki yer vardı: Lehistan ve Osmanlı toprakları (Kurat, 1999: 144). Ancak Ruslar bu isteklerini

gerçekleştirmek için ortak bulamıyorlardı. Osmanlı Devleti de benzer bir durumdaydı. Avrupa arenasında kendisine güven veren bir ittifak bulamıyordu. Mevcut müttefikler ise yük olup sorun teşkil edeceği endişesi ile Osmanlı'yı kabul etmiyorlardı. Bu dışlanmanın bir diğer sebebi ise ortalık yatıştığında Osmanlı'nın kaçınılmaz sonunun geleceği ve bir şekilde Osmanlı'nın paylaşılması gerekeceği gerçeğiydi (İmamoğlu, 2016: 124-125). Osmanlı'nın önemli devlet adamlarından Enver Paşa muhalefetin ısrarlarına karşılık verip ilk ittifak görüşmelerinin İngiltere ile yapılmasını sağlamış ancak bu görüşmelerden olumlu bir sonuç alınmadığı gibi İngiltere, parası ödenen iki savaş gemisini Osmanlı Devleti'ne vermekten vazgeçmiştir. Bu gelişme Osmanlı idarecilerini farklı arayışlara itmiştir. Bu arayışların neticesinde Osmanlı-Almanya ittifakı doğmuş; nitekim mevcut beş kolordusu ile Osmanlı Almanya'nın aradığı müttefik olmuştur. Enver Paşa her ne kadar bu ittifakı bir süre gizleyip savaş için hazırlanmak istemişse de Alman tarafı bir an evvel Osmanlı'yı savaşa sokmak ve yeni cephe açmak düşüncesindeydi (Kaşiyuğun, 2009: 324). İki Alman gemisinin Rus limanlarına saldırması ile Osmanlı savaşa girmiş bulunuyordu. Bu arada İngiltere, Fransa, İtalya ve Rusya gizli antlaşmalarla Osmanlı topraklarını paylaşma kararı almışlardı. 1915 tarihli İstanbul Antlaşması ile Rusya müttefiklerinin nazarında Boğazların sahibi oluyordu (Kurat, 1999: 142).

I. Dünya Savaşı Osmanlı-Rus çekişmesine Boğazlardan sonra ayrı bir başlık daha ekliyordu: Kafkasya. Enver Paşa'nın Sarıkamış taarruzu tıpkı Balkanlardaki gibi yine lojistik hatalar yüzünden fiyasko ile sonuçlanmış ve Trabzon, Erzincan, Bayburt, Erzurum, Van ve Muş işgale uğramıştı. Ancak Rusya Ekim Devrimi ile I. Dünya Savaşı'ndan çekilmiş ve koşulsuz barış önermişti. Bunun neticesinde 2 Mart 1918'de Osmanlı Devleti ve Rus yönetimi arasında Brest-Litovsk Antlaşması imzalanmıştır (Memmedli ve Akgüller, 2020: 2719-2720). Bolşevikler, Çarlık tarafından işgal edilen her yerden çekilmekle kalmıyor; Batum, Ardahan ve Kars'ı da iade ediyordu. Brest-Litovsk Antlaşması her ne kadar Doğu Anadolu'da sükûneti sağlamasa da bundan sonra yaşanacak sıkıntıların aktörleri arasında Rus tarafı olmayacaktı. Osmanlı-Rus çekişmelerin yerini Türk-Ermeni mücadelesi alacaktı.

Kaynakça

Arşivler

BOA, Hatt-ı Hümayun (HAT), 30/1417, 29.Z.1204-09.09.1790.

BOA, C.HR,no: 6270, 8 Ramazan 1208 H. (14.10.1793 M.)

BOA, A. DVNS. DVE. d. Nemçelü Ahidnâmesi, nr. 59/3.

Basılı Kaynaklar

Abdurrahman Şeref Efendi. (1985). *Tarih Musahabeleri*. Sadeleştiren: Enver Koray, Ankara.

Altunay Şam, E. (2001). *Mısır'ın 1882'de İngilizler Tarafından İşgali ve Osmanlı Devleti'nin Takip Ettiği Siyaset*. OMÜSBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Samsun.

Armaoğlu, F. (2004). *20.Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)*. İstanbul: Alkım Yayınevi.

Ateş, T. (1994). *Siyasal Tarih*. İstanbul: Der Yayınevi, 3. Basım.

Bağçeci, Y. (2014). İngiltere Başbakanı Genç William Pitt Ve Özi Krizi. *Tarihin Peşinde -Uluslararası Tarih Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi-* Sayı: 12, ss. 359-379.

Beydilli, K. (2001). İsveç. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 23. Cilt, İstanbul, ss. 414-417.

_____ (2002). Küçük Kaynarca Antlaşması. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 26. Cilt, Ankara, ss. 524-527.

_____ (2007). Prut Antlaşması. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 34. Cilt, İstanbul, ss. 359-362.

Demir, Y. (2013). XIX. Asır Türk-Fransız İlişkilerinde Dönüm Noktası: Napolyon'un Mısır'ı İşgali ve Sonrası Oluşan Diplomatik Durum. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, Cilt: 3, Sayı: 5, ss. 130-146.

Duran, A. ve Köse, İ. (2017). Lajos Kossuth ve Macar Mülteciler. *USAD*, (6), ss. 291-314.

Ebu Sehl Numan Efendi. (1999). *Tedbirât-ı Pesendîde*. Yay. Haz.: A. İ. Savaş, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Ergin, O. N. (1977). *Türkiye Maarif Tarihi*. İstanbul: Eser Matbaası, C. 2.

Erim, N. (1953). *Devletlerarası Hukuku ve Siyasî Tarih Metinleri*, C. I, Ankara.

Gencer, F. (2016). İbrahim Paşa'nın Anadolu'yu İstilas (1832-1833). *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 42, ss. 641-657.

Gümüş, M. (2010). 1848 Mülteciler Meselesi Örneğinde 19. Yüzyıl Türk Diplomasisi. *History Studies*, Volume 2/2, ss. 255-280.

Günaydın, H. ve Coşkun, B. (2018). İsveç Kralı Xı. Charles'ın (Demirbaş Şarl) Osmanlı Devleti'ne İlticası (1709-1714) ve İltica Sürecinde Ülkesinde Ombudsman Görevlendirmesine İlişkin Bir Değerlendirme. *Ombudsman Akademik*, Yıl: 5 Sayı: 9, ss. 15-73.

Güngörmüş, N. (1999). 1848-1489 Macar Özgürlük Mücadelesi ve Osmanlı Macar Dayanışması. *Kök Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Cilt: I, Sayı: 12, Ankara, ss. 127-138.

İmamoğlu, H. V. (2016). XX. Yüzyılın Başında Osmanlı Devleti'nde Ekonomik Dönüşüm ve Siyasi Bloklaşma. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (1), ss. 112-125.

_____ (2018). *Osmanlı Son Dönemi ve Büyük Güçler*. 1. Baskı, İstanbul: Kriter Yayınları.

İnalçık, H. (1992). Osmanlı-Rus İlişkileri 1492-1700. *Türk-Rus İlişkilerinde 500 Yıl 1491*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, ss. 25-36.

Kamil Paşa. (1327). *Tarih-i Siyasi-i Devlet-i Aliye-i Osmaniye*, III, Matbaa-i Ahmet İhsan.

Karakaş, N. (2013). Askeri ve Siyasi Yönleriyle İtalyan Donanması'nın Çanakkale Boğazı Harekâtı (18 Nisan 1912). *Gazi Akademik Bakış*, Cilt: 6, Sayı: 12, ss. 84-106.

Kaşıyugun, A. (2009). Osmanlı Devleti'nin 1. Dünya Savaşı'na Girmeden Önceki İttifak Arayışları. *History Studies*, Volume: 1/1, ss. 318-341.

Koçak, Z. (2018). Son Osmanlı-Avusturya Mücadelesinde Değişen Dengeler ve Zıştovi Antlaşması. *Akademik Bakış*, C. 11, Sayı: 22, ss. 261-289.

Köse, E. (2015). Kefe Limanı ve Karadeniz Ticareti (18. Yüzyılın İlk Yarı), *OÜSBAD*, 5/12, ss. 24-56.

Köse, O. (2006). *1774 Küçük Kaynarca Andlaşması (Oluşumu-Tahlili-Tatbiki)*, Ankara.

Kurat, A. N. (1948). *Rusya Tarihi-Başlangıçtan 1917'ye Kadar*, Ankara: TTK Yayınları.

_____ (2011). *Türkiye ve Rusya 18. Yüzyıl Sonundan Kurtuluş Savaşına Kadar Türk-Rus İlişkileri (1798-1919)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Kurat, Y. T. (1999). 1878-1919 Arasında Türk-Rus İlişkilerinin Siyasal Anatomisi. *Türk-Rus İlişkilerinde 500 Yıl 1491-1992 Sempozyumu*, TTK, Ankara 1999, ss. 139-145.

Kurtaran, U. (2006). *Osmanlı-Avusturya Diplomatik İlişkileri (1526-1791)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.

_____ (2012). *Sultan Birinci Mahmud ve Dönemi (1730-1754)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Mahmud Celaleddin Paşa. (1983). *Mirât-ı Hakikat*. Haz.: İsmet Miroğlu, İstanbul.

Memmedli, M. ve Akgüller, H. (2020). Brest Litovsk Barış Antlaşması'nın Siyasi Sonuçları (Sovyet Rusya ve Osmanlı İmparatorluğu Açısından). *Belgi Dergisi*, C. II, Sayı: 20, ss. 2713-2734.

Muahedât Mecmuası. (1297). C. III, İstanbul: Ceride-i Askeriye Matbaası.

Nalbandian, L. (1963). *The Armenian Revolutionary Movement*. London: University of California Press, 1963.

Ortaylı, İ. (1999). XVIII. Yüzyıl Türk-Rus İlişkileri, *Türk-Rus İlişkilerinde 500 Yıl*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, ss. 125-134.

- Poole, S. L. (1999). *Lord Stratford Canning'in Türkiye Anıları*. Çev.: Can Yücel, Ankara: Tarih Vakfı Yurt Yay., 3. Baskı.
- Şimşir, B. (1968). *Rumeli'den Türk Göçleri*. Cilt: I, Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- Togan, İ. (1992). Altınordu Çözülürken; Kırım'a Giden Yol. *Türk-Rus İlişkilerinde 500 Yıl 1491-1992*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, ss. 39-64.
- Topsakal, İ. (2016). Tarihi Süreçte Rusya-Türkiye İlişkileri. *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Cilt: III, Sayı: 2, ss. 33-53.
- Turan, Ş. (1992). Bayezid II. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 5. Cilt, İstanbul, ss. 234-238.
- Turan, T. (2013). *Osmanlı Devleti-İspanya İlişkileri (1774-1876)*. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Uçarol, R. (1978). *1878 Kıbrıs Sorunu ve Osmanlı-İngiliz Anlaşması (Ada'nın İngiltere'ye Devri)*. İstanbul.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1988). *Osmanlı Tarihi*, (Cilt I-VI). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Vakanüvis Mehmet Subhî Efendi. (2007). *Subhî Tarihi*. Yay. Haz.: M. Aydınler, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Yetişkin, M. (2006). Rusların Türk Toprakları Üzerinde Yayılmasının Sebepleri Üzerine Bazı Düşünceler, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 16, ss. 671-702.
- Yüksel, S. (2013). 1781 Rus-Avusturya İttifakı ve Grek Projesi, *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 1/23, ss. 99-122.